

PERSPECTIVE BIBLIOGRAFICE

Presa basarabeană: schițe de proiect pentru elaborarea surselor informative

Ion ȘPAC

Bibliografia de stat (*Cronica presei, Bibliografia Națională, Cărțile Moldovei* etc.) garantează depistarea informației scrise, publicată sau editată în Moldova începând doar cu anul 1958. Cunoașterea și folosirea documentelor scrise ce au apărut până la acest an, rămâne și azi o problemă dificilă, în special informația din presa periodică.

În vederea completării acestui vid se impune elaborarea și editarea unui serial de lucrări informative (bibliografii, dicționare, enciclopedii, monografii etc.), care ar înlesni depistarea documentelor necesare pentru diverse investigații și, concomitent, ar accelera cercetările științifice.

Pentru început, alături de lucrările deja finite (*Viața Basarabiei și Presa basarabeană*), ar trebui să ne concentrăm atenția spre un șir de reviste extrem de bogate în informația care, la ora actuală, sunt descrise analitic sau bibliografierea cărora e pe sfârșite: *Luminătorul, Școala basarabeană, Cuvânt Moldovenesc, Arhivele Basarabiei, Din trecutul nostru* ș.a. Să luăm cunoștință doar de câteva din aspectele caracteristice ale fiecăruia din ele:

- **Luminătorul.** A apărut între anii 1908 – 1943, cu o periodicitate nestabilă. Sunt descrise numerele ce se păstrează în bibliotecile, arhivele, muzeele din Chișinău. Lipsesc până la 150 numere. S-au adunat circa 8 mii de documente, aranjate la compartimentele: *Istoria religiei; Reclamă, presă, bibliografie; Politică; Probleme sociale; Drept; Istorie, geografie; Filosofie, sociologie; Cultură. Știință, Artă; serbări bisericești. Manifestări pastorale. Obiceiuri; Învățământ. Educație. Povești; Limbă. Literatură. Folclor; Scriitori; Figuri bisericești. Oameni de cultură; Cu scris rusesc; ș.a.* Până a introduce descrierile în calculator se impune o privire generală a unui specialist în teologie.
- **Cuvânt Moldovenesc** (cu scris rusesc) – revistă de literatură și știință practică. A apărut la Chișinău din 1913 până în 1917, câte zece numere pe an. Sunt descrise toate numerele din anii 1913-1916 și numerele 1,2 și 3 din 1917 – circa o mie de documente sistematizate la rubricile: *Economie; Probleme de limbă, literatură, folclor; Scriitori români (clasici și contemporani);* alte com-

partimente mici: cultură, învățământ, medicină etc. Revista prezintă interes prin atașamentul său față de poporul basarabean din acei ani, prin problematica abordată și în special prin intensa activitate de culturalizare a maselor largi de cititori.

- **Arhivele Basarabiei** – revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru. Anii de ediție: 1929 – 1938, apare trimestrial, iar în anii 1937 și 1938 a apărut câte o singură fasciculă numerotată 1-4. Prin materialele publicate constituie un periodic documentar, ce găduiește cu precădere documente de arhivă din perioada anilor 1806 – 1917. Documentele: diverse scrisori, zăpisiuri, plângeri, hotărâri ale Divanului Moldovei, dări de seamă și decizii etc. sunt prezentate în blocuri, care conțin informații din diferite domenii. Tocmai de aceea descrierea bibliografică nu poate scoate în evidență esența blocului. A apărut necesitatea de a nominaliza fiecare document, iar uneori de a-l comenta. În felul acesta descrierea-comentarea materialelor se transforma într-un studiu bibliografico-documentar, care fiind dus la capăt și înzestrat cu mai multe indexuri auxiliare (de nume, de termeni etnico-geografici, de subiecte, cronologic etc.), va da posibilitatea reală de a depista exhaustiv documentele publicate în revistă cu privire la tema ce-l interesează pe cititor, sau cu privire la numele de familie, de comune, sate, moșii, biserici etc. despre care se menționează în zăpisiul sau actul respectiv. Lucrarea, astfel, creează un amplu tablou al mișcării populației și vieții sociale în ansamblu din Basarabia secolului XIX.

La ora actuală sunt efectuate lucrările la compartimentele: *Generalități; Filosofie. Psihologie. Morală; Drept; Religie; Probleme de artă, cultură, învățământ; Probleme de istorie* etc., parțial publicitate în revista *Destin românesc* (1998. Nr. 2. – P. 54-62; Nr. 3-4. – P. 37-48) în *Tyragetia*, 2002 nr. XI. – P. 225-232 (Anuarul Muzeului de Istorie a Moldovei), în alte reviste, cu legeri și ziare. A mai rămas de comentat compartimentul de *Geografie*, de stabilit și

de prezentat personalitățile revistei, de revăzut compartimentul *Iconografie* și de înlocuit indexurile auxiliare. Volumul materialului scris – 284 p. (scris de mână).

- **Școala basarabeană** – revistă de cultură pedagogică și de apărare a intereselor cadrelor didactice, editată de Asociația Învățătorilor din Județul Lăpușna. Anii de ediție 1928 – 1940. Este descrisă (bibliografiată) în întregime – mai bine de o mie de fișe. Se păstrează la Biblioteca Municipală, mai exact, la Centrul de Informare și Documentare *Chișinău*. Paginile revistei sunt populate de sute de nume-personalități: pedagogi, ziarști, scriitori, publiciști, istoricieni, filologi, matematicieni, geografi etc., care schițează istoria învățământului din ținutul basarabean. Acest fișier bibliografic a servit ca sursă de inspirație pentru un șir de articole: *George Meniuc – eseist la Școala basarabeană*, *Publiciști și scriitori de la Școala Basarabeană* (ciclu de articole), *Un scriitor de la Școala Basarabeană* (articol și listă bibliogr.), publicat în *Revista de lingvistică și št. lit.* (1998. – Nr.1 și 2). Mai multe articole au fost publicate despre profesorul Gheoghe Rașcu, scrieri care stau la baza micromonografiei *Gheoghe Rașcu* (pe dischetă) și alte lucrări. De observat: revista *Școala Basarabeană* (și nu numai) constituie o sursă de informație pentru mai multe studii monografice. Istoria învățământului din Basarabia interbelică merită să le aibă realizate. De altfel, că *Centrul de Informare și Documentare* dispune și de alte fișiere bibliografice legate de presa pedagogică. A le uni într-o ediție bibliografic-informativă ar fi un cadou și o mare bucurie pentru specialiștii în domeniu.
- **Din trecutul nostru** – revistă istorică, în special de genealogie basarabeană, editată la Chișinău între anii 1933-1939. Sunt descrise analitic circa 800 documente, dintre care vreo 500 – iconografie (fotogr., desene). Lipsesc în republică și la București numerele 46-49 și 51 din anul 1937 și nr. 56 din 1938, care, deci, nu sunt descrise. Majoritatea materialelor aparțin istoricului și omului de cultură Gheorghe Bezviconi, întemeietorul revistei, și se referă la Istoria Basarabiei din sec. XIX, în special despre boierimea și nobilimea din ținut: *Boierii Catargi*; *Boierii Hâncu*; *Boierii Stamati* etc.

Alți protagoniști: V. Guma și P. Donnici, frații Vasile, Andrei și Iosif Parhomovici, Leon Donici-Dobronravov, Melania Greceanu, M. Ciachir și sute de alte nume. Esența revistei este expusă într-un studiu special – **O revistă basarabeană de genealogie**, parțial publicat în *Revista de istorie a Moldovei* (1991. – Nr.4).

Am relatat doar despre documentele ce se păstrează în arhiva mea personală și a BȘC a Academiei de Științe a Moldovei. În caz de necesitate, credem, s-ar putea depista și alți deținători de asemenea arhive. Bănuiesc că la depistarea, acumularea și sistematizarea documentelor din presa basarabeană realmente ar putea contribui direct sau indirect mulți bibliografi și savanți, printre care: Irina Digodî și Maria Ișaev, Nina Negru și Alina Ciobanu, Alexandru Burlacu, Sava Pânzaru ș.a., care permanent, în scrierile lor, se alimentează și din periodicele timpului.

Soluția cea mai eficace de a pune în circuitul științific acest patrimoniu ar fi, credem, pregătirea și editarea *Cronicii presei periodice* în plan retrospectiv, după perioade, ajungând până la anul 1958, apariției *Cronicii presei*. Însă realizarea acestei idei cere prea mult timp și resurse financiare. De aceea, la ora actuală, ținând cont de posibilitățile reale, considerăm posibilă elaborarea surselor informative în varianta fragmentară: indexuri bibliografice ale unor reviste de proporții – *Luminătorul*, să zicem; indexuri bibliografice ale unui șir de reviste tematice, cum ar fi *Reviste pedagogice basarabene 1917 – 1957 (?)*; *Cercetări bibliografico-informative*, asemenea celui semnalat anterior – *Arhivele Basarabiei*; *Dictionare, enciclopedii ale presei...* etc., fiecare din ele fiind înzestrate cu studii introductive și chiar de analiză, prefețe, postfețe etc.

La realizarea acestei propuneri ar putea contribui instituțiile de resort: Biblioteca Națională, Camera Națională a Cărții, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, Biblioteca Științifică Centrală, Institutul de literatură și folclor și Institutul de istorie ale AȘM și nu în ultimul rând – Fundația SOROS, cât și alți doritori. Mobilizându-ne forțele, am putea elabora un adevărat proiect, un proiect bine chibzuit, care, asigurat cu cadre și finanțe, ar putea mișca carul din loc. În caz contrar pare realizabilă implementarea în practică doar a acestor schițe de proiect, adică varianta fragmentară, care de asemenea ar putea fi de real folos, ar spori esențial eficacitatea activității bibliotecilor în vederea satisfacerii cerințelor comunității culturale și științifice – pe de o parte, iar pe de altă parte, ar lărgi potențialul informațional al bibliotecilor cit și marketingul de bibliotecă în genere.